

Młodzi Polacy o zasadach demokracji

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2020/21

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Poza wąską – proceduralną – definicją demokracji istnieją rozmaite sposoby jej rozumienia, które z kolei przekładają się na różne oczekiwania wobec tego, jakie powinno być demokratyczne państwo. Z demokracją można kojarzyć pewne normy dotyczące życia społeczno-politycznego, jak również określony sposób funkcjonowania państwa i jego instytucji, choćby to, jak traktuje obywateli, jakie wolności im gwarantuje oraz czy wspiera ich ekonomicznie. Co jakiś czas, po to, żeby dowiedzieć się, jak Polacy rozumieją demokrację, przedstawiamy im ponad dwadzieścia różnych cech systemów społeczno-politycznych, prosząc, żeby określili, czy są one konstytutywne dla demokratycznego państwa oraz w jakim stopniu realizuje się je w naszym kraju. W niniejszym opracowaniu porównaliśmy, jak w opiniach na ten temat wypadają – na tle ogółu badanych¹ – młodzi Polacy, mający od 18 do 24 lat².

Zarówno wśród ogółu badanych, jak i respondentów mających od 18 do 24 lat, wszystkie zasady dotyczące funkcjonowania państwa, które przedstawiliśmy, są przez nich – w mniejszym lub większym stopniu – uznawane za cechy demokracji. Młodzi dorośli nieco rzadziej niż ogół ankietowanych przypisują demokratycznemu państwu zadania z zakresu polityki społecznej: ograniczanie nierówności warunków bytu, zapewnianie godziwych warunków najbiedniejszym, finansowanie przez państwo ochrony zdrowia, nauki i kultury oraz ogólną odpowiedzialność państwa za życie gospodarcze. Ponadto dorosłym poniżej 25 roku życia demokracja rzadziej kojarzy się z kolektywizmem – podporządkowaniem mniejszości woli większości i ograniczeniem praw jednostki na rzecz osiągania celów ogólnospołecznych. Dodatkowo w mniejszym stopniu niż ogół respondentów uważają oni za właściwe dla demokratycznego państwa takie zasady, jak kontrolowanie działań rządu przez niezawisłe sądy (m.in. Trybunał Konstytucyjny), dobór najlepszych ludzi do rządzenia krajem, reprezentowanie woli wyborców przez parlament, rządy prawa, przekazywanie przez państwo jak najszerszych kompetencji samorządom i organizacjom społecznym, ochrona praw mniejszości oraz ograniczenie ingerencji państwa w życie obywateli. Zauważalnie mniejsze różnice (lub niekiedy ich brak) między młodymi Polakami a resztą społeczeństwa obserwujemy, jeśli chodzi o łączenie

¹ Więcej o opiniach ogółu Polaków w komunikacie CBOS „Zasady demokracji”, czerwiec 2021 (oprac. M. Feliksiak).

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (371) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiadnim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiadnim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 8 do 18 kwietnia 2021 roku na próbie liczącej 1131 osób (w tym: 47,3% metodą CAPI, 38,5% – CATI i 14,2% – CAWI).

CBOS realizuje badania statutowe w ramach opisanej wyżej procedury od maja 2020 roku, w każdym przypadku podając proporcję wywiadów bezpośrednich, telefonicznych i internetowych.

z demokracją takich aspektów, jak: zapewnianie dzieciom ze wszystkich rodzin równych szans kształcenia, równość wobec prawa, powszechne prawo wyborcze, wolne i uczciwe wybory, ochrona wolności osobistej obywateli, dbałość rządu o dobrobyt obywateli, możliwość wyboru między programami partii politycznych, aktywność obywateli w życiu publicznym, wolność słowa i organizowania się oraz ciągle konsultowanie ze społeczeństwem ważnych decyzji państwowych.

TABELA 1

Które z wymienionych cech systemu uważa Pan(i) za ważne, aby można było uznać państwo za demokratyczne, a które za nieważne?	Ważne		Nieważne		Trudno powiedzieć		Ważność cechy (średnia liczba punktów na skali od 1 do 4)	
	Młodzi	Ogół	Młodzi	Ogół	Młodzi	Ogół	Młodzi	Ogół
	w procentach							
Wolne i uczciwe wybory	94	96	2	0	4	3	3,92	3,96
Ochrona wolności osobistej obywateli	92	94	4	1	4	5	3,83	3,88
Równość wobec prawa	91	95	3	1	6	5	3,84	3,91
Zapewnienie dzieciom ze wszystkich rodzin równych szans kształcenia	91	94	5	2	4	4	3,76	3,85
Dbłość rządu o dobrobyt obywateli	91	92	4	3	4	5	3,75	3,77
Wolność wyrażania poglądów i organizowania się	91	91	3	3	6	6	3,79	3,78
Powszechne prawo wyborcze	90	94	4	1	7	5	3,83	3,89
Finansowanie przez państwo ochrony zdrowia, nauki, kultury	89	92	7	5	4	4	3,63	3,78
Możliwość wyboru między programami partii politycznych	89	90	4	3	7	7	3,73	3,75
Aktywność obywateli w życiu publicznym	89	90	5	3	6	7	3,73	3,74
Dobór najlepszych ludzi do rządzenia krajem	88	93	6	3	5	5	3,68	3,84
Ciągle konsultowanie ze społeczeństwem ważnych decyzji państwowych	86	89	7	4	7	7	3,73	3,71
Zapewnienie przez państwo godziwych warunków życia najbiedniejszym	84	87	11	8	5	5	3,38	3,61
Ochrona praw mniejszości	84	86	11	6	5	8	3,47	3,61
Reprezentowanie woli wyborców przez parlament	83	88	10	3	7	9	3,58	3,73
Odpowiedzialność państwa za życie gospodarcze	83	88	9	5	9	7	3,61	3,74
Rządy prawa	83	86	8	4	9	10	3,56	3,70
Przekazanie przez państwo jak najszerszych kompetencji samorządom i organizacjom społecznym	80	83	11	7	9	11	3,38	3,52
Kontrolowanie działań rządu przez niezawisłe sądy, m.in. Trybunał Konstytucyjny	79	86	12	5	9	8	3,56	3,73
Ograniczenie interwencji państwa w życie obywateli	77	82	13	7	10	10	3,36	3,49
Ograniczenie przez państwo nierówności warunków bytu	68	77	20	12	11	11	3,11	3,37
Podporządkowanie mniejszości woli większości	54	59	36	28	9	13	2,67	2,88
Ograniczenie praw jednostki dla osiągnięcia celów ogólnospołecznych	49	52	38	28	13	20	2,56	2,75

W ocenie realizacji w Polsce większości aspektów demokracji, o które pytaliśmy, młodzi badani są bardziej krytyczni niż ogół dorosłych. W przeważającej części i w większym stopniu niż pozostali kwestionują funkcjonowanie w naszym kraju takich kryteriów demokratycznego państwa, jak: dobór najlepszych ludzi do rządzenia krajem, dbałość rządu o dobrobyt obywateli, nieingerowanie państwa w ich życie, istnienie wolności słowa i organizowania się, równość wobec prawa, zapewnianie przez państwo godziwych warunków życia najbiedniejszym i równych szans edukacyjnych dzieciom niezależnie od statusu ekonomicznego, a także decentralizacja władzy na rzecz samorządów i organizacji społecznych, konsultowanie ze społeczeństwem ważnych decyzji państwowych oraz reprezentowanie przez Sejm woli wyborców. Ponadto osoby poniżej 25 roku życia częściej podważają przestrzeganie w Polsce zasady wolnych i uczciwych wyborów, a także ochrony wolności osobistej obywateli, finansowania przez państwo istotnych dziedzin życia (ochrony zdrowia, nauki, kultury) oraz ponoszenia przez nie odpowiedzialności za gospodarkę. Najmłodsi respondenci nieco rzadziej niż ogół badanych uważają, że w Polsce obywatele mają możliwość aktywności w życiu publicznym, działania rządu są kontrolowane przez niezawisłe sądy, a prawa mniejszości podlegają ochronie. Częściej niż pozostali stwierdzają, że w naszym kraju praktykuje się podporządkowywanie mniejszości woli większości.

TABELA 2

Czy w naszym kraju przestrzegane są następujące zasady?	Tak		Nie		Trudno powiedzieć		Stopień realizacji zasady (średnia liczba punktów na skali od 1 do 4)	
	Młodzi	Ogół	Młodzi	Ogół	Młodzi	Ogół	Młodzi	Ogół
	w procentach							
Jest powszechne prawo wyborcze	87	89	6	6	6	6	3,42	3,48
Mniejszość musi podporządkować się woli większości	76	68	14	20	10	13	3,10	2,98
Istnieje możliwość wyboru między programami partii politycznych	73	74	18	16	10	11	3,03	3,08
Państwo finansuje ochronę zdrowia, naukę i kulturę	66	73	28	21	6	6	2,81	2,98
Państwo ponosi odpowiedzialność za życie gospodarcze	60	69	28	22	12	9	2,85	2,99
Wybory są wolne i uczciwe	58	68	34	21	9	11	2,75	2,98
Dla osiągnięcia celów ogólnospołecznych ogranicza się prawa jednostki	58	55	24	21	19	24	2,90	2,90
Obywatele mają możliwość aktywności w życiu publicznym	57	62	36	30	7	8	2,67	2,79
Wolność osobista obywateli jest chroniona	49	57	46	34	5	10	2,46	2,66
Państwo ogranicza nierówności warunków bytu	43	44	41	36	16	20	2,51	2,55
Prawa mniejszości są chronione	41	46	47	40	11	15	2,39	2,50
Istnieje wolność wyrażania poglądów i organizowania się	38	54	53	39	9	8	2,29	2,63
Są rządy prawa	37	40	54	51	9	9	2,33	2,36
Działania rządu są kontrolowane przez niezawisłe sądy, m.in. Trybunał Konstytucyjny	37	40	49	45	15	16	2,22	2,34
Sejm reprezentuje wolę wyborców	36	42	55	46	9	12	2,30	2,45
Państwo zapewnia godziwe warunki życia najbardziej potrzebującym	33	48	56	41	11	11	2,21	2,53
Dzieci ze wszystkich rodzin mają zapewnione równe szanse kształcenia	31	48	64	46	5	6	2,22	2,52
Rząd dba o dobrobyt obywateli	29	48	66	44	5	7	2,13	2,52
Państwo przekazuje jak najszersze kompetencje samorządom i organizacjom społecznym	29	38	52	41	18	21	2,22	2,45
Państwo stara się jak najmniej ingerować w życie obywateli	22	35	70	51	8	15	1,92	2,28
Wobec prawa wszyscy są równi	21	38	76	57	3	5	1,98	2,31
Ważne decyzje państwowe są konsultowane ze społeczeństwem	14	26	82	64	5	10	1,81	2,03
Do rządzenia krajem dobiera się najlepszych ludzi	10	33	80	58	10	9	1,64	2,17

Z zestawienia deklaracji badanych poniżej 25 roku życia i ogółu dorosłych wynika, że demokracja w rozumieniu tych pierwszych jest nieco bardziej indywidualistyczna, mniej nastawiona na wspólnotę polityczną i – co z tym w pewnej mierze związane – trochę słabiej zaznacza się nim rola polityki społecznej państwa. Jeśli zaś chodzi o ocenę realizacji poszczególnych założeń funkcjonowania państwa demokratycznego, jest ona w przypadku młodych wyraźnie bardziej krytyczna. Zastrzeżenia dotyczą przede wszystkim jakości klasy politycznej, reprezentowania przez Sejm woli wyborców, konsultowania ze społeczeństwem ważnych decyzji państwowych i decentralizacji władzy, ale też różnych aspektów polityki społecznej, np. dbałości rządu o dobrobyt obywateli, zapewniania przez państwo godziwych warunków życia najbardziej potrzebującym i równych szans edukacyjnych dzieciom niezależnie od statusu ekonomicznego opiekunów, jak również fundamentalnych wartości: nieingerowania państwa życie obywateli, gwarancji wolności słowa i organizowania się oraz równości wobec prawa.

Opracował

Michał Feliksiak